

Να αξιοποιήσουμε τους πόρους για την εκπαίδευση

ΑΝΔΡΟΥΛΛΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Οι νέοι άνθρωποι είναι αυτοί που θα οδηγήσουν την Κύπρο στην ανάπτυξη

Η πιο σημαντική στρέβλωση που αποτυπώνεται για τον τόπο μας είναι η αναποτελεσματικότητα επενδύσεων και μαθησιακών επιδόσεων. Ενώ το ποσοστό του ΑΕΠ που κατανέμεται στην παιδεία και το ανά νοικοκυριό ποσοστό που ξοδεύεται είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ, τα αποτελέσματα μάς κατατάσσουν στις χαμηλότερες θέσεις του πίνακα. Γεγονός που καταδεικνύει ότι οι επενδύσεις πρέπει να είναι ποιοτικές και στοχευμένες. Αυτά επισημαίνει η Ανδρούλλα Βασιλείου, Επίτροπος Παιδείας, Πολιτισμού, Πολυγλωσσίας και Νεολαίας που προειδοποιεί ότι κινδυνεύουμε να χάσουμε γενιές νέων ανθρώπων.

Γιατί κρούετε τον κώδωνα του κινδύνου για τις επενδύσεις της κυπριακής εκπαίδευσης; Πιστεύω ότι όλοι όσοι έχουμε ευαισθησία στα θέματα εκπαίδευσης, είτε γιατί μας ενδιαφέρουν επαγγελματικά και κοινωνικά είτε γιατί έχουμε παιδιά ή εγγόνια στην εκπαίδευση, είτε γιατί οι ίδιοι βρισκόμαστε στην εκπαίδευση, έχουμε λόγους να ανησυχούμε για το πού πάει η εκπαίδευση του τόπου μας. Συνεπώς το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι υπόθεση όλων μας. Κατά καιρούς αρκεί από εμάς έχουμε κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου. Τώρα όμως με τις συγκεκριμένες έρευνες (προγράμματα) του ΟΟΣΑ επαληθεύονται δυστυχώς οι ανησυχίες μας. Και επειδή η οικονομική κρίση έχει δημιουργήσει νέες προδοκίες από την εκπαίδευση, τα χρονικά περιθώρια αντίδρασης έχουν στενέψει. Κινδυνεύουμε να χάσουμε γενιές νέων ανθρώπων. Τα αποτελέσματα είναι όντως αποκαρδιωτικά.

Τα τελευταία αποτελέσματα της διεθνούς έρευνας PISA (Programme for International Student Assessment) που διεξάγεται από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για την εκπαίδευση κατέδειξαν σοβαρά ελλείμματα και αδυναμίες στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα. Η PISA καταγράφει τα αποτελέσματα των 15χρονων μαθητών και μαθητριών εστιάζοντας στην ανάνηψη, στα μαθησιακά και στις θετικές επιπτώσεις. Ξεκαθαρίζω εξ αρχής ότι το πρόγραμμα αυτό αποτελεί εργαλείο το οποίο πρέπει να αξιοποιήσουμε κατάλληλα. Χρειάζεται να γίνει ενδελεχής μελέτη των ευρημάτων προτού καταλήξουμε σε πιο λεπτομερή συμπεράσματα. Υπάρχουν όμως κάποια ευρήματα που ξεχωρίζουν ευθύς εξ αρχής.

Ποια τα αίτια αυτής της αρνητικής εικόνας του εκπαιδευτικού συστήματος της Κύπρου; Η απάντηση δεν είναι απλή και πάλι λέω ότι χρειάζεται να γίνει εις βάθος ανάλυση. Δεν μπορούμε όμως να μην αναφερθούμε στο γεγονός ότι από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει συνολική αλλαγή του συστήματος. Ακόμα και το εγχείρημα της πρόσφατης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που έγινε σε συνθήκες συναίνεσης, δυστυχώς δεν απέβηκε να ολοκληρωθεί. Πριν όμως αυτή την προσπάθεια είχαν γίνει αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα οι οποίες και πάλι δεν αντιμετώπισαν τα συστημικά προβλήματα. Υπήρξαν μελέτες όπως η μελέτη της ΟΥΝΕΣΚΟ που είχε καταγράψει τις βασικές αδυναμίες του συστήματος. Δυστυχώς δεν ακολούθησαν οι ανάλογες αλλαγές. Σαν αποτέλεσμα είχαμε πάντα πολλές μικρές αλλαγές που αντί να διορθώνουν στρεβλώσεις δημιούργησαν συνεχώς νέες.

Ποια η πιο σημαντική στρέβλωση που αποτυπώνεται στην έρευνα; Στην περίπτωση της Κύπρου, η πιο σημαντική στρέβλωση που αποτυπώνεται στα αποτελέσματα είναι η αναντιστοιχία επενδύσεων και μαθησιακών επιδόσεων. Ενώ δηλαδή τόσο το ποσοστό του ΑΕΠ που κατανέμεται στην παιδεία όσο και το ανά νοικοκυριό ποσοστό που ξοδεύεται είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ, τα αποτελέσματα μάς κατατάσσουν στις χαμηλότερες θέσεις του πίνακα. Απλούστατα, δεν αρκεί να επενδύουμε: οι επενδύσεις μας πρέπει να είναι ποιοτικές και στοχευμένες.

Η κοινωνία και οι γονείς που θυσιάζονται για την εκπαίδευση των παιδιών τους είχαν την εντύπωση ότι τα σχολεία και τα φροντιστήρια στα οποία αποστέλλουν τα παιδιά τους, τους δίνουν ένταση γνώσης για να προχωρήσουν στη ζωή. Πιστεύετε ότι η γνώση αυτή δεν είναι επαρκής για να βγουν και να πετύχουν στη σημερινή κοινωνία; Η PISA είναι ένα παρά-

Να σταματήσουμε να δαιμονοποιούμε την κινητικότητα

«Ο τόπος προσπαθεί να εκσυγχρονιστεί, μπορούμε να αλλάξουμε; Στο ερώτημά σας, αν μπορούμε να αλλάξουμε απαντώ κατηγορηματικά, ναι! Έχω αρχίσει πρόσφατα την εκστρατεία ενημέρωσης στα κράτη-μέλη για το νέο πρόγραμμα Erasmus +. Ανάμεσα στους πρώτους σταθμούς μου ήταν η Κύπρος. Παρακολουθώ συνεχώς να αυξάνεται το ενδιαφέρον και η δίψα των νέων μας για να εμπλακούν στις δράσεις κινητικότητας του προγράμματος. Αυτό είναι καλό. Παρόλο που στο παρελθόν κάποιοι προσπαθούσαν να παρερμηνεύουν τη στάση μου υπέρ αυτής της κινητικότητας, λέω ξεκάθαρα ότι, μακάρι οι νέοι μας να έχουν την επιλογή να σπουδάσουν ή να εργαστούν στον τόπο τους. Ταυτόχρονα όμως θεωρώ ότι προσφέρουν θετική υπηρεσία στον τόπο τους αν αξιοποιούν θετικά τις εμπειρίες που προσφέρει μια κινητικότητα στο εξωτερικό είτε για σκοπούς φοίτησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης ή εργασίας. Ας σταματήσουμε λοιπόν να δαιμονοποιούμε την κινητικότητα και ας επικεντρωθούμε στην αξιοποίηση των θετικών της αποτελεσμάτων.»

ένα προϋπολογισμό 40% υψηλότερο από τα προηγούμενα προγράμματα, με συνολικό ύψος περίπου €15 δις. στην περίοδο 2014-2020. Αυτό αποτελεί μια σημαντική επέκταση των υφιστάμενων προγραμμάτων κινητικότητας και ένα μεγάλο θρίαμβο για την εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθήσαμε. Η λογική του προγράμματος είναι απλή: η εμπειρία του να σπουδάξεις ή να εργάζεσαι στο εξωτερικό σε εξοικονομεί με ένα μεγάλο φάσμα νέων δεξιοτήτων/ικανοτήτων, όπως είναι οι γλωσσικές δεξιότητες, η πολιτισμική συνείδηση και η προσαρμοστικότητα. Είναι αυτές οι «κεχώρες» δεξιότητες που εκτιμούνται όλο και περισσότερο στον κόσμο της εργασίας. Πιστεύω ότι το πρόγραμμα συμβάλλει στην καλλιέργεια μιας νέας γενιάς Ευρωπαίων πολιτών. Οι ευκαιρίες για κινητικότητα και συνεργασία θα ενισχυθούν σημαντικά στο πλαίσιο του νέου προγράμματος: ειδικότερα, θα διατεθεί μεγαλύτερη χρηματοδότηση για μελέτη, εκπαίδευση, διδασκαλία και εθελοντισμό στο εξωτερικό στους φοιτητές, ασκούμενους (μαθητευόμενους), νέους εργαζόμενους, και σε εκπαιδευτικούς. Το πρόγραμμα θα καλύψει επίσης τη νέα εγγύηση δανείων για φοιτητές μάλιστα. Όσοι φοιτητές επιλέγουν να κάνουν το μεταπτυχιακό τους σε μια άλλη χώρα, θα έχουν την ευκαιρία να εξασφαλίσουν από τράπεζα δάνειο εγγυημένο από την ΕΕ.

δειγμα εργαλείου που χρειαζόμαστε για να αξιολογήσουμε σωστά τα μαθησιακά αποτελέσματα ως προς τον συνδυασμό δεξιοτήτων, γνώσεων, στάσεων και συμπεριφορών. Η εκπαίδευσή μας ουδέποτε είχε αυτό τον προσανατολισμό. Ήταν δηλαδή αφοσιωμένη στον παραδοσιακό ρόλο της καλλιέργειας ανθρωπιστικής παιδείας. Ενώ αυτός ο ρόλος είναι απαραίτητο να συνεχίσει να υπάρχει, δεν είναι αρκετός από μόνος του σήμερα σε μια εποχή που η κατεύθυνση είναι προς την κοινωνία της γνώσης.

Τι πρέπει να κάνουμε; Χρειάζεται να αξιοποιήσουμε καλύτερα τους πόρους που διαθέτουμε στην εκπαίδευση ώστε να μετατρέψουμε το σύστημά μας σε ένα «εκκολλητήριο» νέων ανθρώπων που θα διαθέτουν αφενός όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά μιας ανθρωπιστικής παιδείας και αφετέρου θα έχουν εκείνα τα προσόντα που θα τους καθιστούν ικανούς να λειτουργήσουν με επάρκεια στο διεθνές κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον. Αυτοί πρέπει να είναι οι νέοι άνθρωποι που θα οδηγήσουν την Κύπρο στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Τώρα για τα φροντιστήρια τι να πούμε. Οι Κύπριοι πολίτες ξοδεύουν πάρα πολλά χρήματα για την εκπαίδευση. Για πολλούς αυτά τα χρήματα είναι από το υπερπέρασμα, πιστεύοντας ότι έτσι προσφέρουν στα παιδιά τους μια καλύτερη ευκαιρία στη συνέχεια. Είναι κρίμα πραγματικά.

Από την έρευνα προκύπτει ότι αυτό το σύστημα παραπαιδείας παρά τις ψευδαισθήσεις που έχει δημιουργήσει στους γονείς και στους μαθητές, έχει αποτύχει. Η στείρα γνώση που αποκτούν οι μαθητές/τριες μέσα από τα φροντιστήρια μπορεί να εξυπηρετεί τις ανάγκες των εξετάσεων, δεν τους εφοπλίζει με τις απαραίτητες δεξιότητες όμως για να μπορέσουν να αντα-

πεξέλλουν στις προκλήσεις του σήμερα και του αύριο.

Γνωρίζουμε ότι τα ζητήματα εκπαίδευσης είναι αποκλειστική αρμοδιότητα της κάθε χώρας μέλους της Ε.Ε., προάγεται στην κάθε χώρα αν θα ακολουθήσει τη πρακτική της ΕΕ για την εκπαίδευση; Έτσι είναι. Η αρχή της επικουρικότητας επιβάλλει όπως η ευθύνη για την οργάνωση και λειτουργία του εκπαιδευτικού

Να αναβαθμίσουμε τη δημιουργία και τη χρήση ψηφιακών πηγών

«Απαιτούνται περαιτέρω μεταρρυθμίσεις προκειμένου να εξασφαλιστεί μια «κουλτούρα ποιότητας», ώστε η διδασκαλία να είναι καλύτερα ευθυγραμμισμένη με την πραγματικότητα της αγοράς εργασίας και με τις ανάγκες της κοινωνίας.» Η Επιτροπή και τα κράτη-μέλη συμμερίζονται την άποψη ότι κάθε επιτυχημένη προσπάθεια για την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και για τη μακροπρόθεσμη διατήρησή της, ξεκινά με την επένδυση, ποιοτική και ποσοτική, σε υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και κατάρτιση. Είναι

Γύρω από τον κώδωνα του κινδύνου για τις επενδύσεις της κυπριακής εκπαίδευσης, είτε γιατί μας ενδιαφέρουν επαγγελματικά και κοινωνικά είτε γιατί έχουμε παιδιά ή εγγόνια στην εκπαίδευση, είτε γιατί οι ίδιοι βρισκόμαστε στην εκπαίδευση, έχουμε λόγους να ανησυχούμε για το πού πάει η εκπαίδευση του τόπου μας. Συνεπώς το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι υπόθεση όλων μας. Κατά καιρούς αρκεί από εμάς έχουμε κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου. Τώρα όμως με τις συγκεκριμένες έρευνες (προγράμματα) του ΟΟΣΑ επαληθεύονται δυστυχώς οι ανησυχίες μας. Και επειδή η οικονομική κρίση έχει δημιουργήσει νέες προδοκίες από την εκπαίδευση, τα χρονικά περιθώρια αντίδρασης έχουν στενέψει. Κινδυνεύουμε να χάσουμε γενιές νέων ανθρώπων. Τα αποτελέσματα είναι όντως αποκαρδιωτικά.

Υπάρχει προοπτική απασχόλησης ενός μεγάλου αριθμού αποφοίτων στην πράσινη ανάπτυξη;

Είναι απόλυτα κατανοητό και φυσιολογικό. Οφείλουμε ακριβώς να προσφέρουμε αυτή τη στήριξη που χρειάζονται οι εκπαιδευτικοί μας, ώστε να μπορούν με επάρκεια να χειρίζονται αυτά τα ζητήματα. Πρέπει να αναβαθμίσουμε τη δημιουργία και τη χρήση ψηφιακών πηγών σε όλους τους εκπαιδευτικούς τομείς γιατί έτσι δεν αυξάνεται μόνο η πρόσβαση στην εκπαίδευση, αλλά την ίδια στιγμή βελτιώνεται η ποιότητα και η αποτελεσματικότητά της. Αυτό θα εξασφαλίσει ότι η εκπαίδευση παρέχει τις κατάλληλες δεξιότητες και προσόντα για μια σύγχρονη οικονομία και παραμένει ανταγωνιστική σε ένα όλο και πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Υπάρχει μια άλλη έκθεση που αφορά στην αναντιστοιχία μετα-

δοκίας εργασιών και ζήτησης της αγοράς εργασίας, η μελέτη McKinsey. Τι έδειξε για την Κύπρο; Η εν λόγω πρόσφατη έρευνα του οίκου McKinsey δεν συμπεριλάμβανε την Κύπρο. Μεταξύ άλλων η έρευνα αφορούσε στη Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία και Ισπανία. Γενικά, η έρευνα αποδεικνύει πως οι εργοδότες δεν μπορούν να βρουν τις δεξιότητες που ψάχνουν, αλλά προτείνει επίσης συγκεκριμένα μέτρα για τη διευκόλυνση της μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία. Έδειξε επίσης ότι στα κράτη που υπάρχει η υψηλότερη ανεργία, υπάρχει και η μεγαλύτερη αναντιστοιχία προσόντων και απαιτούμενων προσόντων για εργασία.

Αναφέρατε πρόσφατα πως υπάρχουν 2 εκατ. κενές θέσεις εργασίας στην Ευρώπη, γιατί δεν έχουν πληρωθεί ακόμη; Είναι γεγονός ότι στις σημερινές συνθήκες ανεργίας υπάρχει ακόμα ένας μεγάλος αριθμός θέσεων εργασίας που δεν έχει πληρωθεί. Ο λόγος που παρουσιάζεται αυτό το ανιαρό φαινόμενο είναι διττός: αφενός η κινητικότητα των πολιτών δεν έχει φτάσει στα επίπεδα που χρειαζόμαστε και αφετέρου, επειδή το μέγιστο προσόντων που ο κάθε πολίτης διαθέτει σε σχέση με τα απαιτούμενα προσόντα εργασίας παρουσιάζει απόκλιση. Από δικές μας μετρήσεις, προκύπτει ότι ιδιαίτερα στους τομείς των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών) και της πράσινης ανάπτυξης, υπάρχει προοπτική απασχόλησης ενός μεγάλου αριθμού αποφοίτων.

συστήματος ανήκει αποκλειστικά στα κράτη μέλη ή στις περιοχές στην περίπτωση ομοσπονδιών όπως η Γερμανία ή η Ισπανία. Συνεπώς το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει είναι να αναλάβει το κάθε κράτος, αυτή του την ευθύνη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να τη στήριξη του κράτους προς αυτή την κατεύθυνση. Προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται και οι αναφορές που έχουμε κατά καιρούς προωθήσει ως Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι οποίες έχουν τελικά υιοθετηθεί από τα Συμβούλια Υπουργών Παιδείας. Υπάρχει λοιπόν ένα είδος «θητικής» δέσμευσης των Υπουργών να τηρήσουν τα συμφωνηθέντα, δεν υπάρχει όμως συνταγματική δέσμευση.

Η κρίση ανέδειξε τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης; Αυτό που ανέδειξε η κρίση δεν είναι τόσο τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης όσο την ανάγκη για μια πιο ποιοτική και αποτελεσματική εκπαίδευση. Μέσα από την παρατεταμένη ανεργία, ιδιαίτερα ανάμεσα στους νέους, τα κράτη αναγκαστικά επανεξετάζουν τα συστήματα εκπαίδευσής τους και επανεξιλογοούν τον τρόπο διαχείρισής των κονδυλίων τους.

Η στρατηγική Ευρώπη 2020 τι καθόρισε για την παιδεία; Η στρατηγική 2020 έθεσε δύο ποσοτικούς στόχους που αφορούν στη μέση του ποσοστού των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο (κάτω από το 10%) και στην αύξηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (στο 40%). Ενώ αυτοί οι στόχοι είναι μετρήσιμοι, στην πραγματικότητα είναι ποιοτικοί στόχοι που δίνουν τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης.

Η αναβάθμιση της παιδείας είναι θέμα όλης της Πολιτείας

«Πώς εκσυγχρονίζονται τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα; Η PISA δείχνει μια πολυμορφία αποτελεσμάτων μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κάθε χώρα πρέπει να αναλύσει τα δικά της δεδομένα και αποτελέσματα και σύμφωνα με τους διαθέσιμους πόρους και δομές της να κινηθεί θέτοντας προτεραιότητες και στόχους. Ο εκσυγχρονισμός των εκπαιδευτικών συστημάτων γίνεται μόνο μέσα από συναίνεση. Αυτή η διαδικασία χρειάζεται χρόνο και σθεναρή πολιτική στήριξη. Από δικής μας πλευράς νοούμενο ότι τηρούνται οι στόχοι και αρχές που όλοι μαζί συμφωνήσαμε, είμαστε σε θέση να παρέχουμε στήριξη και βοήθεια. Σε αυτό το σημείο θέλω να τονίσω τη στήριξή μας στη δημιουργία πιο ποιοτικών συστημάτων τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης, ως ένα μέτρο που μπορεί να απαντήσει αποτελεσματικά στην ανεργία και να δημιουργήσει καλύτερες γέφυρες μεταξύ του κόσμου της εκπαίδευσης και του κόσμου της εργασίας. Εξαιρετικά σημαντική είναι επίσης η αποτελεσματική ένταξη των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση ως ένα εργαλείο για βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης.

Στα σχολεία οι εκπαιδευτικοί δίνουν τον καλύτερο τους εαυτό. Παρόλα αυτά η έρευνα PISA ήταν καταπέλτης. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θυματοποιήσουμε τους εκπαιδευτικούς. Με μοναδικό κίνητρό μας να είναι τα παιδιά και η ποιοτική τους μόρφωση, οφείλουμε να στηρίζουμε τους εκπαιδευτικούς μας για να διεκπεραιώσουν με επάρκεια το έργο τους.

Μήπως το πρόβλημα είναι η βαρφοφορτωμένη ύλη που δίνεται στους μαθητές; Το θέμα «ύλη» είναι σημαντικό. Υπάρχει όμως σήμερα και η γνώση και τα επιτυχημένα παραδείγματα άλλων χωρών που μπορούν να μας κατευθύνουν. Η αυτονομία του εκπαιδευτικού στην τάξη έχει να κάνει και με την εμπιστοσύνη να παραμένουμε προσκολλημένοι στη διδασκαλία της ύλης και έχει να κάνει και με τον τρόπο αξιολόγησής του εκπαιδευτικού και του μαθητή. Έχει να κάνει βέβαια και με την επιμόρφωση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών μας και με τη

διαθέσιμη υποδομή. Συνεπώς, προτιμώ να μιλάω για μεταρρύθμιση που θα αγγίξει συνολικά αυτά τα ζητήματα παρά για μεμονωμένες αλλαγές.

Η Επιτροπή Παιδείας της Βουλής ζητάει τα αποτελέσματα της έρευνας PISA; Όπως ανέφερα και πιο πριν η δομή και λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος του κάθε κράτους-μέλους είναι αποκλειστική ευθύνη του ίδιου του κράτους. Τα αποτελέσματα της έρευνας PISA όπως και κάθε έρευνας του ΟΟΣΑ, δημοσιεύονται. Η Κύπρος όπως και κάθε χώρα που έλαβε μέρος στην έρευνα οφείλει να τα αναλύσει και να τα χρησιμοποιήσει προς όφελός της. Από την πλευρά μου ως αρμόδια Επίτροπος αναφέρω ανοικτά σε αυτά τα αποτελέσματα με τρόπο που να ενισχύει τις προσπάθειες του κάθε κράτους για πιο αποτελεσματική μεταρρύθμιση.

Θέσατε το θέμα αυτό στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας; Με την πρώτη ευκαιρία προτίθημα να μιλήσω για το θέμα με τον υπουργό Παιδείας και με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Επιμένω όμως να λέω ότι η αναβάθμιση της εκπαίδευσης δεν είναι μόνο υπόθεση κάποιων ατόμων σε θέσεις κλειδιά. Είναι υπόθεση ολόκληρης της Πολιτείας και ολόκληρης της κοινωνίας. Είναι υπόθεση και δική σας, εσάς των δημοσίων, να αναδείξετε πότε γίνεται και πότε δεν γίνεται ωφέλιμο έργο.

Ποιος ο αντίκτυπος για μια κοινωνία που αγωνίζεται να στήσει την οικονομία της; Σε μια κοινωνία που έχει πληγή οικονομικά στον βαθμό που συνέβη στην Κύπρο, οίγωνα η στροφή προς το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι εκ των ων ουκ άνευ προτεραιότητα. Αυτή η προτεραιότητα δημιουργείται πέρα από το εκπαιδευτικό σύστημα. Δημιουργείται επίσης την ανάγκη για στενοτέρου συνεργασία μεταξύ των κυβερνητικών υπηρεσιών, για παράδειγμα μεταξύ του Υπουργείου Παιδείας και του Υπουργείου Εργασίας και δημιουργεί επίσης την ανάγκη για πιο ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών φορέων και ιδρυμάτων, ακόμα και με ιδιώτες και με επιχειρήσεις.